

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Природничо-економічний факультет
Кафедра географії та методики її викладання

ДИПЛОМНА РОБОТА

магістра

з теми: **«РОЗВИТОК КЛАСТЕРИЗАЦІЇ У ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ:
СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»**

Виконав: студент 2 курсу, групи Geo1-M21
спеціальності: 014 Середня освіта (Географія)

Гемський Андрій Вікторович

Керівник: **Чернюк Г.В.**,
кандидат географічних наук,
доцент кафедри географії та методики її викладання

Рецензент: **Касіяник І.П.**,
кандидат географічних наук,
доцент кафедри географії та методики її
викладання

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні і методологічні аспекти визначення понять «кластер» і «кластеризація територіального розвитку.....	5
1.1. Теоретико-методологічні підходи до визначення поняття «кластер».....	5
1.2. Кластеризація території як інноваційна форма розвитку і формування економіко-географічних систем регіону.....	7
РОЗДІЛ 2. СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕРИТОРІЇ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	14
2.1. Географічне положення. Природні і економічні особливості.....	14
2.2. Промисловість.....	17
2.3. Сільське господарство.....	17
2.4. Транспорт.....	18
2.5. (Соціальна сфера).....	19
РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК КЛАСТЕРИЗАЦІЇ У ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ: СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ.....	20
3.1. Ресурси та умови до розвитку кластеризації Хмельницької області.....	20
3.1.1. Природно-ресурсний потенціал.....	20
3.1.2. Населення, трудові ресурси, освіта і наука.....	22
3.1.3. Структура промисловості і експорту.....	23
3.2. Сучасний стан, перспективи та проблеми розвитку кластерів.....	26
3.2.1. Формування (становлення) кластерів.....	26
3.2.2. Кластерна модель Хмельницької області (план).....	27
3.2.3. Харчовий кластер. Кластер напоїв.....	28
3.2.4. Швейний кластер асоціації «Поділля».....	31
3.2.5. Кластер деревообробний.....	32
3.2.6. Кластер будівельних матеріалів.....	32
3.2.7. Кластер машинобудування і металообробки.....	34
3.2.8. Кластер туризму.....	35
3.2.9. Кластер фарфоро-фаянсової і паперової продукції.....	36
3.2.10. Кластер мінеральних добрив і речовин.....	36
ВИСНОВКИ.....	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	39

ВСТУП

В умовах сучасної економічної глобалізації та специфічних умов територіального розвитку України особливо актуальним є питання підвищення конкурентоспроможності регіонів за рахунок економіко-соціального реформування територій та їх спрямування на європейський вектор розвитку. У ряді європейських країн, кластерна політика, в даний час визнана ефективним інструментом підвищення конкурентоспроможності регіонів та інноваційності регіонального розвитку. Оскільки кластер розглядається як інструмент підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки в Європі, а Україна прямує у напрямку європейського розвитку, то й на її території доцільно активно упроваджувати роботу щодо розробки та підтримки існуючих кластерних ініціатив. Отже, зважаючи на вказане, питання дослідження територіального розвитку на основі кластерної системи набуває актуалізації і потребує подальших теоретико-методичних розвідок.

Розвиток економіки та збереження її конкурентоспроможності нерозривно пов'язані з розвитком інновацій. У зв'язку з цим створення механізму інноваційного розвитку економіки є пріоритетом як на державному, так і на регіональному рівні. Важливе місце в структурі цього механізму займають кластери.

Метою роботи є вивчення питань формування інноваційної форми територіального розвитку на основі кластерної моделі.

Використовувалися аналітичні, монографічні, абстрактно-логічні **методи дослідження**, зокрема, використання системно-комплексного підходу до визначення напрямів розвитку території дозволяє більш ефективно використовувати специфіку факторів ефективності та конкурентоспроможності регіонального розвитку, можливостей поєднання галузевого та територіального планування, формування більш конкурентоспроможної економічної структури регіону.

Завдання досліджень:

- Розглянути питання формування інноваційної форми територіального розвитку на основі кластерної моделі.
- На основі теоретичного аналізу визначення поняття «кластер» запропонувати авторське бачення тлумачення цього терміну.
- Встановити, що на сьогодні формування і розвиток кластерів є частиною стратегії регіонального розвитку.
- У ході дослідження визначити мету, завдання та принципи кластеризації як інноваційної форми територіального розвитку.
- Показати що на нашу думку, метою формування кластерів є розвиток підприємницької діяльності на певній території та впровадження її інноваційних форм з метою поліпшення економічного та соціального становища територій та подальшого територіального розвитку.

Дипломна робота складається з вступу, висновків, трьох розділів і 21 підрозділу, списку використаних джерел, додатків таблиць, картосхем, діаграм, рисунків.

ВИСНОВКИ

У першому розділі дипломної роботи розглянуті питання формування інноваційної форми територіального розвитку на основі кластерної моделі.

У результаті аналізу визначення поняття «кластер» запропоновано авторське бачення тлумачення цього терміну.

Встановлено, що на сьогодні формування і розвиток кластерів є частиною стратегії регіонального розвитку. Були визначені мета, завдання та принципи кластеризації як інноваційної форми територіального розвитку.

На нашу думку, метою формування кластерів є розвиток підприємницької діяльності на певній території та впровадження її інноваційних форм з метою поліпшення економічного та соціального становища територій та подальшого територіального розвитку.

Окреслено переваги процесу кластеризації територій. Відзначається, що масштабне і конструктивне розвиток кластерних форм територіального розвитку неможливе без активної підтримки держави, як на національному, так і на регіональному рівнях.

З'ясовано, що в Україні кластерний підхід до територіального розвитку здійснюється на перших кроках. Регіональні органи влади тільки починають усвідомлювати переваги такого підходу та необхідність розробки території, що базується на кластеризації. У наступні роки інноваційні тенденції розвитку територій в Україні можуть ґрунтуватися на принципі «розумної спеціалізації». В результаті, кластерна організація територіального розвитку є найбільш перспективною формою регіонального розвитку. Поточна вимога в процесі кластеризації економіки полягає у включенні її в основу стратегічного регіонального розвитку.

Сьогодні формування кластерів є важливим інструментом створення конкурентоспроможної національної економіки. Кластерний підхід є важливим чинником якості економічного зростання регіонів. Територіальний кластер, як інтеграційна форма організації виробництва, здатен забезпечити

швидкі темпи розвитку економіки регіону, а сам процес його кластеризації розглядається як механізм ринкової економіки якісного перетворення економічних систем. На основі зв'язків між учасниками кластеру формується здорова конкуренція, що забезпечує сталий розвиток регіональної економіки. Отже, кластерна організація територіального розвитку є найбільш перспективною формою розвитку регіонів України. Сучасною вимогою в процесі кластеризації економіки є включення її в якості основи для стратегічного регіонального розвитку. Кластерний підхід, як інструмент регіонального розвитку, через інтеграцію господарюючих суб'єктів, здатен комплексно вирішувати завдання реалізації регіональної стратегії, націленої на підвищення конкурентоспроможності регіону та переходу на інноваційну модель регіонального розвитку. Зважаючи на існуючу потребу щодо розробки дієвих положень стосовно побудови та розвитку ефективних територіальних формувань задля покращення економічного становища України, подальші наукові дослідження, на нашу думку, слід проводити у напрямку визначення ефективних принципів реалізації інноваційної політики розвитку територій на державному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афанасьев М. Мировая конкуренция и кластеризация экономики / М. Афанасьев, Л. Мясникова. // Вопросы экономики. - 2005. - №4. - С. 75-86.
2. Безвушко Є. Кластери та їх роль у відродженні економіки Поділля / Є. Безвушко // Перспективні дослідження. – 1999. -№2. – С.17-23.
3. Войнаренко М. Конкуренція кластерів – шлях до відродження виробництва на регіональному рівні / М. Войнаренко // Економіст. – 2000. - №1. – С. 12-15.
4. Гоменюк М.О. Кластер як інноваційна форма територіального розвитку.//Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Економіка. Вип.1(11). – Мукачіво, 2019. – С.76-81.
5. Дранев Я.Н. Практика экономического развития территорий: опыт ЕС и России./ Я.Н. Дранев. - М.: Сканрус, 2001.
5. Ефимычев Ю.И., Захаров И.В. Промышленные кластеры и экономический рост // Вестник Нижегородского гос. Ун-та им. Н.И. Лобачевского: сер. Экономика и финансы. -2005. - №1. – С.15-18.
6. Кластерная политика как инструмент региональной политики: Презентация доклада (PowerPoint) // <http://www.csr-nw.ru>.
7. Ковальова Ю.М. Кластер як новий інструмент модернізації економіки / Ю.М. Ковальова // схід. – 2007. - №5(83). – С.9-13.
8. Колодинский С.Б. Рационализация кластерных структур инновационного развития региона / Материалы IX Международной научно-практической конференции «Актуальные вопросы инновационной деятельности», Симферополь, 2004. – С. 68-71.
9. Марков Л.С. Экономические кластеры: понятия и характерные черты // Актуальные проблемы социально-экономического развития: взгляд молодых ученых: Сб. науч. тр. / Под ред. В.Е. Селиверстова, В.М. Марковой, Е.С. Гвоздевой. – Новосибирск: ИЭОПП СО РАН, 2005. – Разд. 1. – С. 104.
10. Маршалл А. Принципы экономической науки. – М., 1993. В 3-х т. – Т.1

11. Мингалева Ж. Кластеры и формирование структуры региона / Ж.Мингалева, С. Ткачева // *Мировая экономика и международные отношения*. – 2000. - №5. – С.97-101.
12. Пилипенко И. В. Кластерная политика в России / И. В. Пилипенко. // *Общество и экономика*. - 2007. - №8. - С. 28-64.
13. Портер М. Конкуренция: Пер. с англ. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2002. – 496 с.
14. Портер М. Международная конкуренция: Конкурентные преимущества стран: Пер.с англ. – М.: Международные отношения, 1993. – 896с.
15. Посібник з кластерного розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.sme.ukraine-inform.org.ua.
16. Производственные кластеры и конкурентоспособность региона [Текст]: монография / колл. авт. под рук. Т.В. Усковой. – Вологда: Ин-т социально-экономического развития территорий РАН, 2010. – 246 с.: ил. ISBN 978-5-93299-149-7.
17. Розенфельд С. Внедрение кластеров в экономику / Пер. с англ.: Учеб. Пос. / С. Розенфельд. — М.: Издательский дом «Вильямс», 2000. - 418 с.
18. Савченко В. Формування кластерів у регіонах на сучасному етапі / В. Савченко // *Сіверянський літопис*. – 2008. - №4. – С. 170-175.
19. Семенов Г.А. Кластеры підприємств як передмова активізації розвитку регіональної економіки / Г.А. Семенов. О.С. Богма // *Економіка та держава*. – 2006. - №4. – С. 11-13.
20. Семёнова Н.Н. Наука как фактор глобализации. / Н.Н. Семёнова // *Наука в условиях глобализации*. М.: Логос, 2008.
21. Соколенко С.И. Производственные системы глобализации: сети. Альянсы. Партнерства. Кластеры: Укр. Контекст. – К.: Логос, 2002.– 646 с.
22. Третьяк В.П. Кластеры предприятий: пути создания и результативность функционирования. / В.П. Третьяк. - М.: Август Борг, 2006.-132 с.
23. Чужиков В. Кластеры як об'єкт державного регулювання / В. Чужиков // *Вісник УАДУ*. – 2001. - №4. – С. 160-167.

24. Feser EJ. Old and New Theories of Industry Clusters. - London, 1998.
25. Swann G.M.P. and Preveser M. A Comparison of the Dynamics of Industrial Clustering in Computing and Biotechnology. - Research Polisy, 1996.
26. <http://www.tribuna.org.ua>
27. Porter, M. Building the microeconomic foundations of prosperity: Findings from the microeconomic competitiveness index. In The World Economic Forum's Global Competitiveness Report 2002-2003. Oxford: Oxford University Press. 2002. pp. 23-45.
28. Solvell, O., Lindqvist, G. and Ketels C. The Cluster Initiative Greenbook, Gotheburg. Competitiveness Institute, 2003.
29. Enright, M. J. Why Clusters are the Way to Win the Game? Word Link. 1992. №5, pp. 46-52.
30. Варяниченко, О. В. Формування інноваційних кластерів в Україні як інструмент розвитку та конкурентоздатності. Науковий вісник НГУ. 2011. №3. С. 118-121.
31. Косач, І. А. Функціонування кластерів в умовах сучасних економічних відносин. Формування ринкових відносин в Україні. 2010. №1. С. 125-128.
32. Кузьмін, О., Жеруха В. Кластери як чинник економічного розвитку підприємств і територіальних утворень. Економіка України. 2010. №2. С. 14-23.
33. Глушаниця, Р. В. Кластерний принцип формування міжнародних стратегічних альянсів. Формування ринкових відносин в Україні. 2010. №3. С. 38-43.
34. Угода про Асоціацію між ЄС та Україною від 21.03.2014 р.: Короткий посібник з Угоди про Асоціацію: сайт. URL: http://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/documents/association_agreement/guide.pdf.
35. Rising to the Challenge. U.S. Innovation Policy for the Global Economy. Ed. By Charles W. Wessner and Alan Wm. Wolff, National Research Council. The

National Academies Press, Washington, D.C. 2012. 381 p. Науковий вісник Мукачівського державного університету, 2019 80

36. Fontagne, L., Koenig, P., Mayneris, F., Poncet, S. Cluster policies and firm selection: Evidence from France. *HNW*. 2012. 415 p.

37. Arnold, E., Deuten, J., van Giessel J-F. An international Review of Competence Centre Programmes. *Technopolis*. 2004. 257 p.

38. Santisteban, M. Industrial Clusters in Spain and Denmark: contextualized institutional strategies for endogeneous development. 2006 European Urban and Regional Studies Conference. 2006. pp. 196-201.

39. Левковська, Л. В. Формування інноваційних кластерів в Україні: Наукова електронна бібліотека періодичних видань НАН України: сайт. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/5902>.

40. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020». Указ Президента України № 5/2015 від 12 січня 2015 р. Законодавство України: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

41. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / Авт. упоряд.: Г. О. Андрощук, І. Б. Жиляєв, Б. Г. Чижевський, М. М. Шевченко. Київ: Парламентське вид-во. 2009. 632 с.

42. Інноваційна Україна 2020: національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця та ін. НАН України. Київ. 2015. С. 194-195.

43. Гоменюк М.О. Кластер як інноваційна форма територіального розвитку. // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Економіка. Вип.1(11). – Мукачів, 2019. – С.76-81.

44. Федорова В.Г. Теоретико – методичні підходи до визначення поняття «кластер». // Ефективна економіка (електронний ж-л). № 9. – Харків: ТОВ ДКС-центр, 2011. С. 45-46.

45. Природа Хмельницької області. / За ред. К.І. Геренчука. – Львів: Вища школа, 1980. -152с.

46. Національний атлас України. – К.: ДНВП «Картографія», 2009. -440с. .

47. Географічна енциклопедія України. – К.: «Українська Радянська Енциклопедія імені М.П. Бажана. – Т.1.,1989-416с. – Т.2.,1990.-480с.- Т.3., 1993.-530с.